

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ
САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У
ПОЗААУДИТОРНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 378.937

Мушинська Н. С.

У статті досліджуються методологічні основи формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів у позааудиторній навчально-виховній діяльності.

Ключові слова: компетентність саморозвитку, позааудиторна навчально-виховна діяльність, клубна діяльність.

В статье исследуются методологические основы формирования компетентности саморазвития будущих экономистов во внеаудиторной учебно-воспитательной деятельности.

Ключевые слова: компетентность саморазвития, внеаудиторная учебно-воспитательная деятельность, клубная деятельность.

Methodological foundations of future economists' self-development competency formation in the out-of-class educational activity are considered in the article.

Keywords: self-development competency, out-of-class teaching and educational activity, club activity.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем сучасної професійної педагогіки є створення умов для активного саморозвитку особистості протягом життя. Пріоритетними науково-практичними завданнями є орієнтація особистості на максимально повне виявлення своїх індивідуальних можливостей у професійній сфері, розвиток критичної рефлексії, формування соціальної, комунікативної, інтеркультурної, інформаційної компетентностей.

Аналіз актуальних досліджень. Окреслене завдання, як засвідчив аналіз наукових джерел, вивчалоя в таких принципово важливих аспектах, як-от: методологічний базис професійної підготовки фахівців (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кушнір, Н. Ничкало, В. Радул), система компетентностей особистості фахівця (Н. Бібік, М. Князян, О. Овчарук, О. Савченко), педагогічні засади активізації саморозвитку студентів (О. Біла, Н. Кічук, Я. Кічук).

Мета статті. Втім, методологічні основи формування компетентності саморозвитку майбутніх бакалаврів економіки залишаються поза увагою науковців. Це й визначило мету статті: розкрити методи формування компетентності саморозвитку майбутніх бакалаврів економіки в позааудиторній навчально-виховній діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу. Позааудиторна навчально-виховна діяльність володіє значним потенціалом щодо формування компетентності саморозвитку майбутніх економістів. У цій діяльності є можливість закласти основи усвідомлення свого саморозвитку як життєвого шляху, як засобу реалізації власного призначення, вираження творчої сутності, екзистенціальної унікальності.

Серед напрямів пріоритетного значення видів позааудиторної роботи набувають ті, котрі актуалізують вміння розробляти власні дослідження (наприклад, в центрі яких – висловлювання видатних науковців), організувати творчі вечори, дебати, зустрічі, науково-практичні конференції. Узагальненню уявлень про рівень сформованості компетентності саморозвитку слугує й укладання портфоліо, участь у клубній діяльності, проєктній роботі.

Нами були розроблені такі програми роботи студентського клубу як «Саморозвиток майбутнього економіста» і «Креативність і життєвий успіх як сенс існування».

Проаналізуємо програму роботи студентського клубу «Саморозвиток майбутнього економіста». Становлення нової формації професіоналів актуалізує культуру самовдосконалення особистості фахівця, вимагає вміння створювати певний ціннісний вимір, продукувати нові норми оптимальної соціальної взаємодії, забезпечуючи при цьому перехід від індивідуального прагматизму до суспільно корисного самовтілення. Саме тому проблема формування компетентності саморозвитку має розв'язуватися як в аудиторний, так і позааудиторний час з використанням потенціалу клубної роботи.

Метою діяльності клубу «Саморозвиток майбутнього економіста» є формування у студентів досвіду розвивати свої можливості, здібності та сприяти вдосконаленню інших із свого оточення.

Завданнями є ознайомлення майбутніх економістів із сутністю поняття «саморозвиток», філософськими підходами щодо вирішення цієї проблеми, моделей підготовки особистості до власного професійного саморозвитку та розвитку інших.

Устав клубу «Саморозвиток майбутнього економіста» містить такі провідні позиції: 1) приносити користь суспільству; 2) гармонізувати індивідуальний та соціальний успіх; 3) прагнути до розвитку власних людських якостей; 4) формувати у себе волю й прагнення змінювати та змінюватися; 5) кожний крок має бути оптимальним (найбільш ефективними у поданих обставинах); 6) створювати передумови для розквіту нових ідей; 7) бути евристичним; 8) розвивати інтелект; 9) збагачувати знання; 10) робити кращими людей; 11) робити кращим життя; 12) виявляти високий професіоналізм.

Був також розроблений кодекс честі для економіста: поважати інтереси інших людей; не робити іншим того, чого б не хотів, щоб робили тобі; пам'ятати про толерантність та емпатію; знати, що сьогодні економіст створює майбутнє, і негативні риси та дії можуть негативно вплинути на соціальне життя в майбутньому; прагнути до досконалості в будь-якій діяльності.

Робота клубу розрахована на 20 годин засідань і 28 годин самостійної роботи. Засідання клубу проводились за такою тематикою:

- засідання № 1 «Феномен «саморозвиток особистості» в координатах сучасних наукових досліджень». На першому засіданні клубу розглядалися такі проблеми: індивідуальні сутнісні зрізи особистості; внутрішній світ людини як концентрація зовнішнього світу; зовнішній світ як результат духовного впливу внутрішнього світу; вдосконалення внутрішнього світу через реалізацію продуктивної праці із вдосконалення зовнішнього світу; розвиток себе як мета життя; розвиток себе заради розвитку соціуму й забезпечення еволюції людства; Віра, Надія, Любов як передумови вдосконалення життя.

- засідання № 2 «Філософія саморозвитку», протягом якого обговорювалися такі питання: основа перспективного самопроєктування кожної людини з позицій різних філософських підходів; вершинна гідність, моральне самовдосконалення, духовне самозростання у філософських системах Давніх Індії, Китаю та Греції; духовна самотрансформація у філософських течіях Давнього Риму; виміри людського існування в епоху Середньовіччя, Відродження та Просвітництва; саморозвиток через добродійну діяльність у філософських поглядах Нового часу; прагнення до акмеологічного стану життєбуття на стику тисячоліть: філософські погляди гносеології, аксіології, антропології; саморозвиток у філософії синергетики й акмеології; духовне самотворення особистості в інформаційно-когнітивному полі нового століття.

- засідання № 3 «Пізнання й самопізнання саморозвитку», яке передбачало дискусії за аспектами: пізнання глибинних духовних шаблів соціуму й визначення напрямів свого розвитку в актуальному та перспективному вимірах; осмислення ідеалів людства, основ культури життєтворчості, еталонів професіоналізму; рефлексія найсуттєвішого в собі, розкриття власного креативного мodusу; визначення змісту та способу свого життя, унікальності та самотності; самопізнання вродовж життя як передумова саморозвитку.

- засідання № 4 «Рекомендовані програми саморозвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» з такою проблематикою, як-от: саморозвиток у вітчизняних (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, І. Зязюн, Г. Костюк, С. Максименко, С. Рубінштейн) та зарубіжних (А. Адлер, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, Е. Фром, К. Г.Юнг) персоналістичних та антропоцентричних джерелах – самоаналіз (цілі, роль, засоби, періодичність), оптимальне ставлення до себе, вивчення життєбуттєвої активності особистості, її місця в суспільстві, синтез багатовекторних можливостей задля розвитку найсуттєвішого в собі, засоби активізації самоствердження в суспільстві, формування «Я»-концепції, траєкторії професійного зростання, цілісність самопроєктування та самореалізації.

- засідання № 5 «Моделювання процесу саморозвитку», в ході якого студенти висловлювалися щодо таких питань: засоби активізації рефлексії власних позитивних якостей, визначення напрямів вдосконалення своїх позитивних здібностей; формування мети свого розвитку; визначення обсягу того, чого прагнете досягти; обґрунтування часових лімітів, матеріального базису саморозвитку; перехрестя траєкторій професійного й індивідуального зростання: взаємопосилення й перешкоди; цілісність професійного просування; компонентний аналіз сценарію саморозвитку; пропедевтичне дослідження зовнішніх перешкод самоствердження своєї унікальності, професійного самотворення й соціального самовтілення.

- засідання № 6 «Програмування траєкторії саморозвитку», на якому майбутні фахівці мали висловити свою думку щодо таких проблем: складання перспективних програм саморозвитку; засоби розширення досвіду професійної діяльності; поглиблення професійно орієнтованих знань; програмування динаміки саморозвитку; гнучкість модифікації програм саморозвитку; самонавіювання, самопереконання в ситуаціях невпевненості; лінощі як показник згасання саморозвитку; небезпека відчаю; самообілізація, самооптимі-

зація; моральна підтримка; друзі й рідні як фактор самореалізації; самоусвідомлення власної причетності до розвитку людства через щоденну працю.

- засідання № 7 «Праксис: пріоритетні задачі саморозвитку й саморозвиток через виконання конкретних завдань» з такими питаннями: система завдань саморозвитку, засоби виконання висунутих перед собою завдань; класифікація завдань: завдання на розвиток позитивних якостей, ерудиції, професійних знань; алгоритми формування завдань; поточний самоконтроль, корекція, здатність діяти в мінливих умовах, зміна перспектив.

- засідання № 8 «Планування заходів діалогічного характеру (зустрічей, бесід, інтерв'ю)», протягом якого студенти ознайомилися з такими аспектами проблеми формування компетентності саморозвитку: формування системи цінностей саморозвитку; життєві орієнтири сучасних фахівців економічного профілю; варіанти планів проведення зустрічей з відомими економістами регіону; аналіз життя й діяльності цих людей; прогнозування режиму та якості проведення бесід, зустрічей та дискусій; гнучкість опитування, імпровізації, правила проведення дискусій, правила інтерв'ювання, інтерпретація відповідей; довіра, відкритість, відвертість, справедливість, толерантність, повага, уважність, взаєморозуміння як чинники ефективності проведення зустрічей, бесід, дискусій та інтерв'ю.

- засідання № 9 «Самоаналіз процесу саморозвитку»: система фундаментальних цінностей особистості; проектування власного майбутнього; відповідальність за себе та своє оточення; визначення чітких цілей саморозвитку; аналіз результатів кожного окремого етапу саморозвитку; методи самодіагностики; діагностування ціннісних орієнтацій, інтелектуальних здібностей, характеру, професійних цілей, мотивів вибору професії, ефективності взаємодії в колективі, професійної ініціативності, акмеологічно-професійного зростання, прагнення до життєвості. Узагальнення результатів.

- засідання № 10 «Інноватика орієнтації навчально-професійного оточення на послідовний та прогресивний саморозвиток»: розуміння цінностей, цілей та життєвої позиції іншої людини, прийняття досягнень оточуючих, мотивування доцільності розвитку певних граней особистості; емоційні складові аргументації необхідності саморозвитку; алгоритми активізації сутнісних сил іншого; запобігання самообмежень; співтворчість взаємного розвитку; самотрансляція в морально-емоційний світ оточуючих; прогнозування наслідків власного впливу на становлення інших; стабілізація впливів, гнучкість оцінювання досягнень, спілкування на базі взаємної довіри, проникливості, розуміння; оптимізація світовідчуття та світосприймання; гармонізація стосунків на основі ідей свободи, самостійності, індивідуальної цінності людини.

Посилити виховний вплив на майбутніх економістів є можливим, якщо, окрім запропонованих засобів, організувати й роботу студентського клубу «Креативність і життєвий успіх як сенс існування». Це пояснюється такими факторами: сучасне суспільство потребує креативних особистостей, здатних творити не лише в професійній діяльності, а в особистісному та соціальному полях, а, отже, саме фахівець з високим рівнем здатності до внесення позитивних змін у всі сфери діяльності до розробки цікавих інновацій, неочікуваних ефективних рішень має змогу покращити виробництво, досягти певного локального і навіть соціального приросту динаміки досягнень. У зв'язку з цим

студент має вміти розробляти систему еталонів щодо власного зростання як креативної особистості, що максимально повно втілює свої можливості, збагачає індивідуальний та соціально-професійний досвід, створює простір розвитку для інших.

Метою клубної діяльності цього напрямку є активізація творчих зусиль студентів з орієнтацією на професійне самовдосконалення, ознайомлення студентів з теоретичними засадами таких філософських, соціально-психологічних категорій, як сенс життя, життєвий успіх, соціальний вплив, менеджмент часу, кар'єрне зростання, формування вмінь оптимально організовувати щоденний саморозвиток фахових та індивідуальних якостей, виховання відповідальності за свою життєву справу (сім'ю, роботу, оточення).

Завданнями впровадження клубу «Креативність і життєвий успіх як сенс існування» є формування чіткої системи знань щодо творчості, життєвого успіху, сенсу життя й буття, інтеріоризація дій розподілення уваги, часу, сил на різні аспекти життєтворчості з метою максимального саморозвитку себе та інших.

Тематика засідань відбиває окреслені вище мету й завдання, у зв'язку з чим передбачає розгляд проблем, пов'язаних із сутністю кар'єрного росту економіста, виявленням ним творчого потенціалу в цій сфері, узгодженням інтересів членів своєї родини та членів робочого колективу, групи, спільноти, подоланням агресії з боку інших, оптимізацією спілкування.

Нами був розроблений такий устав клубу «Креативність і життєвий успіх як сенс існування»: 1) обирати справу, яка дає тобі наснаги не лише жити, але й померти заради неї; 2) шукати сенс життя в творчості на благо інших; 3) пам'ятати, що можливість реалізувати свій творчий потенціал є завжди єдиною у певному полі життєдіяльності; 4) збагачувати власну духовність; 5) поширювати духовні цінності в суспільстві; 6) пам'ятати, що щастя не є метою твого життя, а лише супутнім відчуттям тієї доброї справи, яку ти зробиш; 7) бути уважним, чуйним, добрим до свого оточення; 8) прагнути зробити своє життя повноцінним і креативним; 9) прагнути реалізувати себе у всіх сферах твоєї життєдіяльності; 10) бути унікальним; 11) пам'ятати, що ти живеш лише один раз, саме тому наповни своє життя та життя інших позитивною активністю; 12) показувати іншим ціннісні перспективи твого творчого життя.

У кодексі честі креативної особистості були окреслені такі позиції, як: завжди пам'ятати, що власний саморозвиток є унікальним життєствердженням, індивідуальним самопооясненням у часі; оцінювати свою креативну цінність якістю власних справ; обов'язок кожного – розвинути себе, чим забезпечити розвиток людства, навіть непомітний з першого погляду; менше говорити, більше творити на благо інших; шукати духовні опори як цілі власного саморозвитку.

Робота клубу розрахована на 20 годин засідань і 28 годин самостійної роботи. Наведемо теми та питання, які розглядалися на засіданнях клубу.

Засідання № 1. Тема: «Креативність як філософська, психологічна й соціальна категорія». Творчість як якісна трансформація структур усіх сфер буття. Фантазія й творчість. Передбачення й творчість. Інтуїція й творчість. Екологія творчості. Креативність як якість особистості. Сутність і структура кре-

ативності. Етапи креативної діяльності. Соціально-креативна діяльність. Професійно-креативна діяльність. Індивідуально-креативна діяльність. Життєвий досвід креативної особистості. Мотивація актуалізації творчого потенціалу. Фактори креативності (гнучкість, чіткість, мобільність мислення, чутливість до проблем, оригінальність їх розв'язання).

Засідання № 2. Тема: «Життєвий успіх: науково-теоретичні засади дослідження». Успіх як визнання особистісних якостей. Успіх як громадське визнання, схвалення результатів і досягнень. Успіх як позитивний наслідок роботи. Успіх і удача. Успіх і талант. Успіх і працьовитість. Індивідуальна оцінка успішності. Соціальна оцінка успішності. Формула успіху. Сене успіху в різні історичні епохи. Сене успіху на початку XXI століття. Творчість успіху. Професійна креативність та успіх. Особисте життя та успіх.

Засідання № 3. Тема: «Сене життя: напрями розуміння та інтерпретації». Еволюція інтерпретації сенсу життя. Сене життя в епохи Античності, Середньовіччя, Відродження, Новий час. Сене життя на зламі століть. Самовдосконалення. Саморозвиток. Самореалізація. Саморозвиток як засіб духовного вдосконалення й розвитку нових генерацій. Сене життя й множинність вибору: матеріальні блага, професійна кар'єра, інтелектуальна творчість, привнесення добра та блага в життя. Загальний сене буття та варіанти його реалізації.

Засідання № 4. Тема: «Максимально повне втілення індивідуально-творчого потенціалу як засобу індивідуального й соціального розквіту». Творити тільки заради власних інтересів: проблеми й наслідки. Роль плану саморозвитку. Особистісні якості: самозречення, милосердя, самопожертва. Єдиний глибинний ідеал, наслідування якому забезпечує індивідуальний і соціальний розквіт. Параметри покращення реалізації творчого потенціалу в суспільному житті. Економічне благополуччя нації як результат індивідуальної креативності.

Засідання № 5. Тема: «Позитивна інтеграція себе у внутрішній світ інших як основа активізації духовно-творчого зростання членів суспільства». Відкритість до соціального буття. Власна самореалізація як подяка за надані творчі можливості. Внутрішні імперативи гідності (довіра, чесність, порядність) як умова оптимальної інтеграції у моральний світ інших. Духовна шляхетність й аристократизм духу як результат піклування про інших більше, ніж про себе. Оптимістичність бачення креативного потенціалу інших. Засоби передачі духовних цінностей у соціальному житті. Засоби самовираження творчих сил. Засоби переконання в перспективності творчих здатностей особистості іншого. Системність та спрямованість впливу на оптимізацію духовно-творчої атмосфери в суспільстві. Допомога товаришам, друзям, рідним у визначенні життєвих траєкторій.

Засідання № 6. Тема: «Інструментарій перетворення духовного й матеріального буття». Духовне як засіб оптимізації матеріального становища та матеріальні блага як передумова збагачення духовного світу особистості: перетин феноменів «духовне» й «матеріальне». Пріоритетність духовного саморозвитку як життєва мета. Інтелектуальний саморозвиток: володіння операціями мислення, вміннями інноватизувати середовище. Вольовий саморозвиток: самоформування готовності діяти в професійному полі безвідносно до настрою

та бажань. Емоційний саморозвиток: самовиховання прагнень приносити добро, любов, радість, щастя іншим, здатність приховувати погані настрої, готовність розділити почуття з людьми. Позитивне спілкування: здібність забезпечувати духовне піднесення інших, переборюючи життєві обставини, труднощі й негаразди. Матеріальна допомога іншим як основа вільного вибору позитивних цінностей життя.

Засідання № 7. Тема: «Життєвий час: алгоритми розподілення й витрати». Діалектика вибору справ «необхідної» та «улюбленої». Вміння навантажувати себе роботою, яку окрім мене ніхто не може зробити. Вміння економити власні сили, часові та матеріальні ресурси. Регуляція робочого часу. Формування культури вільного часу. Саморозвиток у вільний час: технології та засоби. Експертиза ефективності витрати індивідуального часу життя. Корекція схем використання свого часу. Оптимізація витрат часу.

Засідання № 8. Тема: «Успішність і кар'єра: досягнення найбільшого з можливого в контексті індивідуального потенціалу особистості». Аксиологічний базис кар'єрного зростання. Професіоналізм і кар'єра: діалектика взаємозумовлення. Моральне й інтелектуальне в професіоналізмі. Рефлексія успішності кар'єри. Розширення потенційних можливостей студентів. Характеристика інтелектуально-креативного лідерства особистості економіста. Необхідність виховання прагнення знаходитися на передньому краї прогресивних досягнень, залучитися до розробки інноваційних моделей, котрі слугують підвищенню благополуччя народу та власній реалізації як професіонала. Висунення пріоритетів кар'єрного зростання, обґрунтування критеріїв його оцінювання. Розробка цілісної системи потенційно можливих варіантів кар'єрного самотворення. Технології самооцінки як успішного фахівця.

Засідання № 9. Тема: «Кар'єра і сім'я: засоби гармонізації та взаємопосилення». Роль сім'ї у забезпеченні професійної успішності особистості. Як не відвернутися від своєї сім'ї, створюючи свою кар'єру. Як домогтися взаєморозуміння з членами сім'ї за умов значного обсягу роботи. Розсудливість, доброта, розуміння, справедливість, співчуття, вміння знаходити компроміси. Прагнення вдосконалювати своє оточення через пропозицію здійснити крок на свою професійно-креативну територію. Щастя взаємодії професійного й сімейного росту.

Засідання № 10. Тема: «Кар'єра і соціум: взаємозбагачення й взаємообмеження». Кар'єра й кар'єризм: професійно-психологічний огляд. Індивідуально-етичний кодекс. Прагнення до покращення соціуму, взаєморозуміння, почуття єдності з людством, щире бажання приносити користь суспільству як засіб подолання недоброзичливості, злорадства, ворожнечі. Демократичний склад розуму. Повага до інших, їхньої унікальності та життєвих позицій. Вміння радити життю, приносячи іншим щастя. Вміння відвертати конфлікти, розв'язувати проблемні ситуації у контексті спілкування.

Висновки. Таким чином, клубна діяльність забезпечує формування компетентності саморозвитку особистості майбутнього економіста і дозволяє збагатити ресурси знання студентів, їхній досвід та інтелектуально-пізнавальну мотивацію щодо особистісного й професійного саморозвитку, самовдосконалення й самоздійснення.

Перспективи подальших досліджень полягають у висвітленні методів оптимізації формування компетентності саморозвитку студентів у науково-дослідній діяльності, самостійній роботі.

Список літератури

1. Богоявленская Д.В. «Субъект деятельности» в проблематике творчества / Д. В. Богоявленская // Вопросы психологии. – 1999. – № 2. – С. 35-41.
2. Ведерникова Л.В. Формирование ценностных установок студента на творческую самореализацию / Л. В. Ведерникова // Педагогика. – 2003. – № 8. – С. 47-53.
3. Демиденко В.К. Самореализация: сутність, становлення, розвиток/ В. К. Демиденко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1 (42). – С. 33-36
4. Егорычева И.Д. Самоотношение, самореализация, самоактуализация как феномены, определяющие способность человеческого роста-развития / И. Д. Егорычева // Мир психологии. – 2005. – № 3. – С. 11-32.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF FUTURE ECONOMISTS' SELF-DEVELOPMENT COMPETENCY FORMATION IN THE OUT-OF-CLASS EDUCATIONAL ACTIVITY

Mushynskaya N. S.

One of the most important problems of modern professional pedagogy is creation of conditions for active self-development during one's life. The main scientific and practical tasks are individual's aspiration for demonstration of his own skills in a professional sphere, development of creative reflection, formation of social, communicative, intercultural and informative competences. The aim of the article is to define the methodological basis of future economists' self-development competency formation in the out-of-class educational activity. The out-of-class work actualizes the ability of carrying out one's own researches, organizing creative evenings, debates, meetings, scientific and practical conferences, making portfolios, the participation in club activity, project work. We developed the following programs for highschool club activity: «Self-development of future economist» and «Creativity and life success as the sense of life». The aim of the first club activity is to form students' experience of developing their personal skills and supporting others in self-cultivation. The tasks are to explain the meaning of the «self-development» concept to future economists, philosophical approaches for solving this problem, models of personal preparation for self-development and other people's development. The aim of the club activity «Creativity and life success as the sense of existence» is activation of creative forces of the students with the aspiration for professional self-cultivating. The tasks are to form clear structure of knowledge about creativity, life success, sense of life, activity interiorization of attention, time and forces division with the aim self-cultivation and cultivation of other people. Each club activity has its statute, code of honor, topics and questions according to the aim and tasks.